

Põhikooli 10. klass (avaldatud: Õpetajate Leht 18.09.2009)

Tulevikuurijate seas on haridus praegu populaarne uurimisteema. Omamoodi on ju haridus ja teadmised 21. sajandil täitmas umbes sarnast veduri rolli, mida sajand tagasi täitsid kapital ja elektrifitseerimine. Siiski mõjutavad ühiskonna pikaajalised arengutrendid tahes-tahtmata ka haridussüsteemi.

Esimeseks ja ehk mastaapseimaks makrotrendiks on meie üldise teadmistepagasi suurenemine. Inimkond ei oska ju paigal püsida, vaid avastab ja leiutab järjest uusi teadmisi. Koos „kultuurikihi“ paksenemisega kasvab paratamatult ka haridusmiinimum – see vajalik teadmistepagas, mis võimaldab noortel üha keerukamas maailmas vee peale jääda. Nii võib ajalukku tagasi vaadates näha, et kõik, mida õpiti Mauruse koolis, oli vajalik ka Wikmani poistele. Aga mitte ainult, ja mitte vastupidi. Midagi oli vahepeal juurde tulnud. Ka tänane õppekava sisaldab teadmisi, mis Wikmani poiste aegu ei olnud veel avastatud või loodud. See protsess ei ole peatunud, vaid pigem kiireneb.

Teiseks suundumuseks on haridusnõuete mitmekesisustumine. Koos teadmisteruumi avarumisega muutub maailm ka keerulisemaks. Selles orienteerumine nõuab üha uusi oskusi, mida varasemad põlvkonnad ei vajanud. Nii on ka kooli vaikselt uusi teemasid lisandunud, alates näiteks äri alustest ja lõpetades blogipidamisega. Ja seda mitte asjata. Piltlikult öeldes võib kiirraenudest või uuest meediast tulenevate ohtude tundmine olla tänasele noorele sama elutähtis, kui oli metsaseaduste tundmine meie esiisadele. Konks on aga selles, et metsatarkuse õppimist ei saa seepärast veel unarusse jätta. Näiteks meie keskkonnaprobleemid saavad ju alguse just taolisest unustamisest. Ka paljud muud meie tänase ühiskonna mured tulenevad varasemate põlvkondade hariduspagasisse kuulunud tarkuste eiramisest. Teisisõnu, lisanduva loomingu ja avastuste tõttu ei või me näiteks Kevadet või Pythagorase teoreemi õppekavast veel teps mitte välja jätta.

Just nende kahe suundumuse tagajärjeks on hariduspõllul teravnev konkurents eri ainevaldkondade vahel (näit. emakeel vs reaalsed). Erinevad huvipooled püüavad, seejuures põhjendatult, suruda õppekavasse üha uusi asju. Viimase raamid jäävad aga samaks, ja seetõttu on ka konflikt kerge tekkima. Teine varjukülg on õpikoormuse tõus. Palusin hiljuti ühel oma lähedasel gümnaasiumiõpilasel lugeda päevikust kokku nädalase tundide arvu ja sain vastuseks 39. See on liiast. Lisage juurde kodune töö, eksamiteks valmistumine, muusika- või sporditunnid ja välja tuleb 60-70 tunnine töönael. Seda ajal, kui täiskasvanute tööaja oleme piiranud 40 tunniga. Lastel oma ametiühinguid pole ja nii kipuvad nad ka süsteemi hammasrataste vahele jääma. Kohati tundub, et täiskasvanuid tuleks hariduses kohelda suurema ohu allikana (umbes nii, nagu raskeveokeid liikluses).

Lisaks nimetatud kahele on haridust kujundavaid globaalseid trende muidugi veel. Näiteks õpingutele pühendatud eluaja kasv ja üleminek fikseeritud õpinguperioodilt elukestvale õppele. Vähemtuntud on trend, mida võiks vist nimetada lapsepõlve pikendamiseks. USA sotsioloogide andmetel vastas 1960. aastal täiskasvanu tavatunnustele (majanduslik iseseisvus, elukoht vanematest eraldi, pere loomine jne) 65% 30-aastasest meestest ja 77% naistest. Aastal 2000 olid need näitajad vastavalt 31% ja 46%. Piirid lapsepõlve- ja täiskasvanuea vahel on hägustumas ja vahele on tekkimas uus n.ö. hilis-murdeiga. Need on aastad, mis kuluvad eneseleidmisele – esimestele lihtsatele töötastele, maailmas rändamisele ja edasiõppimisele. Teisisõnu, koos keskmise eluea pikenedamisega saabub ka sotsiaalne küpsus tasapisi hiljem.

Esitatud trendi-ülevaate taustal oleks ehk huvitav vaadata, kus uitavad hetkel meile tavakohaselt eeskujuks olevate põhjamaade haridusteemalised tulevikumõtted. Sellest annab aimu Euroopa Liidu visiooni-paber „*School's Over – Learning Spaces in Europe in 2020*“. Ehk polegi üllatav, et üldiselt liigub selle autorite mõte Marju Lauristini virtuaalkooli ideega üsna sarnastel radadel.

Küll aga nähakse Euroopas takistusena riiklikult tunnustatud e-identiteedi puudumist. Eestil on siin ID kaardi ja e-kooli näol olemas oluline konkurentsieelis.

Erinevalt viidatud visiooni-paberi autoritest ei pea ma siiski usutavaks tuleviku-stsenaariumi, kus virtuaalkool oleks tavakoolile konkurent või saaks seda koguni asendada. Elavat õpetajat ei asenda miski. Küll aga võivad virtuaal- ja tavakool tulevikus koos eksisteerides teineteist üsna kenasti täiendada. Seda eriti kõrgemates kooliastmetes, kus iseseisva töö osatähtsus nii või teisiti tõuseb. (Ehk võiks virtuaalkooli võrrelda kinoga, mis samuti teatrit kunagi asendanud ei ole, kuid mis nüüdiskultuuris siiski oma kindlat kohta omab). Seepärast väärrib ka virtuaalkooli idee Eestis kindlasti edasiarendamist. Omalt poolt lisaksin siiski ka teise, veidi praktilisema ja vähem ulmelisema ettepaneku – selle, mis pealkirjas välja öeldud.

Ühe kooliaasta juurdelisamiseks on kaks head põhjust. Esiteks, vaevalt ajalugu meile selleks sobivamat momenti pakub, kui praegune õpilaste arvu kahanemise aeg. Koolide sulgemisest on see ju ometi targem tegevus. Teiseks, ja olulisemaks põhjuseks on aga see, et eelkirjeldatud suundumuste tõttu tuleb meil seda varem või hiljem niikuinii teha. Võidavad need, kes selle sammu varem astuda julgevad. Mitteamumise tagajärjeks saaks olema kasvav hariduslik ebavõrdsus ja lünklikkus. See on aga teadmiste- ja loomingupõhises tulevikuühiskonnas tõenäoliselt ohtlikumgi kui majanduslik kihistumine praeguses lihtkapitalistlikus maailmas.

Loomulikult peab siinkohal ka asja rahalisest küljest rääkima. Esialgu paistab koolikohustuse pikendamine ju majanduslikult üsna raske sammuna. Väidan vastupidist.

Järgmise riigieelarve kulude seisukohast ei tähendaks tänavu kooliminevale aastakäigule ühe õppeaasta lisandumine mingit lisakulu. Küll aga jääks u. 10 aastases perspektiivis ära pearahade vähenemisest tekkiv hariduskulude sääst.

Eelarve tulude seisukohast paistab esmapilgul, et mida varem noor koolipingist tööle suunata, seda kiiremini hakkab riigi poolt haridusse tehtud investeering end maksude näol ära tasuma. Nii tooks pikem kooliaeg kaasa tööhõive ja maksubaasi vähenemise. See mõttekäik ei pea paika. Esiteks, OECD uuringu andmetel on arenenud riikides ühe kooliaasta lisamine majandust seni keskmiselt 4-7% võrra kasvatanud. Teiseks, Ameerika näitel on õppemaksuks kulutatud raha tootlus börsiinvesteeringuid jätkuvalt edestamas. Kolmandaks on tööpuudus suurim just noorte seas. Nii et õppeaasta lisamine ei vähendaks hõivatust, vaid aitaks seda survet vähendada. Lõpuks pole meile ju tähtis niivõrd lisanduva tööjõu hulk (selles ei suuda Eesti oma rahvaarvult niikuinii võistelda), kuivõrd kvaliteet. Mida hiljem peab noor langetama oma elutähtsad valikud (amet, kutse- või kõrgkool jne), seda küpsemad ja informeeritumad need on. Ehk robustses majanduskeeles: mida haritum on meie maksubaas, seda suuremad on ka riigi tulud.

Seega, majanduslikke takistusi õppeaastate lisamiseks meil tegelikult ei ole, ka tänases kriisis mitte. Vastupidi, tegu on ka majanduslikult kasuliku sammuga. Samuti võiks see olla üks neid pikemalt ettevaatavaid poliitilisi otsuseid, milliseid just kriisi ajal tulebki langetada.

Guido Viik

Allikad ja ääremärkused toimetajale:

- Lapsepõlve pikenemise trendist rääkides toetun järgmistele allikatele

<http://www.psychologytoday.com/print/21819>

http://www.eurekalert.org/pub_releases/2004-08/asa-ai072204.php

- viidatud EL visiooni-paber on saadaval:

<http://ipts.jrc.ec.europa.eu/publications/pub.cfm?id=1780>

- OECD uuring, kust pärineb viidatud 4-7% seos kooliaastate arvu ja SKP vahel on saadaval siin (vt lk 137-138)

<http://www.oecd.org/dataoecd/44/29/2086084.pdf>